

УДК 378.147

МІЩАНЧУК В. М.

м. Кривий Ріг, Україна

ВРАХУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-ТИПОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ З ВИКОРИСТАННЯМ СУГЕСТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розглядаються типологічні особливості особистості, темперамент, свідомі та безсвідомі процеси та їх значення у підготовці майбутніх учителів музики з використанням сугестивних технологій. Аналізується роль відчуттів, інтуїтивно-емоційної сфери у процесі сприймання, осягнення та зображення образу музичного твору.

Ключові слова: типологічні особливості особистості, свідоме, безсвідоме, інтуїція, темперамент, сугестивні технології, майбутній учитель музики.

Постановка проблеми. Швидкоплинні зміни, які відбуваються у сучасному освітньому просторі, потребують фахівців, здатних до сприймання та впровадження інновацій у навчально-виховний процес, креативного підходу у вирішенні завдань. Ці зміни торкаються й підготовки майбутніх учителів музики. Підвищенню рівня фахової підготовки сприятиме використання сугестивних технологій. Майбутній учитель музики виступає посередником між суспільством та учнями й намагається передати весь зібраний попередніми поколіннями найкращий досвід. Отже важливим постає питання щодо використання набутого музично-виконавського досвіду майбутніми вчителями музики у самостійній практичній діяльності, де значну роль відіграють індивідуально-типологічні особливості особистості.

Метою статті є визначення ролі індивідуально-типологічних особливостей у підготовці майбутніх учителів музики з використанням сугестивних технологій.

Аналіз досліджень і публікацій. Доцільно зазначити, що розробив вчення про типологію особистості видатний вчений К. Юнг, який класифікував їх на основні (екстравертний та інтровертний) та додаткові (інтуїтивний, мисленевий, емоційний, сенситивний). В основі типології особистості К. Юнга спрямованість відбувається «на себе або на зовнішнє». Класифікуючи типи людей учений зауважив, що існує певна обумовленість об'єктами навколишнього чи внутрішнього світу в екстраверта і власним внутрішнім життям у інтроверта, яку він називає загальним типом установки. Визначення спеціальних типів відбувається завдяки одній з чотирьох функцій: мислення, почуття, інтуїція та сенсорика, яка превалює над іншими. Розрізняються типи установки своєрідним ставлен-

ням до об'єкта. Інтроверт ставиться до об'єкта з певним сумнівом та недовірою і намагається відсторонитись від нього. Протилежна ж позиція у екстраверта – вона позитивна. Значення об'єкта для екстравертного типу визначається його суб'єктивною установкою і не набуває достатньої цінності й тому потребує постійного підвищення [8, с. 189-190]. З огляду біологічної науки, в процесі всебічного впливу об'єкта на суб'єкт і навпаки відбуваються їх видозміни, які й складають адаптацію типових установок у ставленні до об'єкта.

У Г. Айзенка екстравертний тип характеризується як комунікативний, активний, наполегливий, який прагне до успіху. Інтроверт – це тип, якому притаманна розсудливість, спокійна поведінка, вдумливість [1, с. 137]. Отже інтроверти зосереджені на своєму власному внутрішньому стані, черпають енергію зі своїх вражень, думок, емоцій. Вони наділені розвиненою інтуїцією, можуть глибоко зосереджуватись та творчо працювати. А екстраверти зорієнтовані назовні й отримують енергетичні сили від діяльності, людей, речей, легко самовиражаються в суспільстві.

Виклад основного матеріалу. З огляду на вищезазначене необхідно зауважити, що використання сугестивних технологій з урахуванням екстравертного чи інтровертного типу особистості дозволяє впливати на характер спілкування, розвиток мислення, сприймання, увагу, уяву, поведінку, професійну діяльність. Учені дослідили, що інтроверсія в спокійному стані характеризується найбільш високим рівнем активізації кори головного мозку й тому вони вибирають такий вид діяльності, яка не потребує надмірної зовнішньої стимуляції. Екстраверти ж, навпаки, прагнуть до стимуляції й надають перевагу діяльності, де залучається емоційно-мотиваційна сфера. Отже інтроверти, виконую-

чи свою роботу, більш точні та уважні за екстравертів, але останні в складних ситуаціях орієнтуються краще і в процесі педагогічної взаємодії відрізняються більш великою активністю та навіюваністю [6, с. 74-75].

На думку А. Козир, типологічна спрямованість майбутнього вчителя музики дає змогу зробити глибокий аналіз та усвідомити систему творчих професійних дій, допоможе віднайти недоліки і використати у практичній діяльності доцільно ефективні прийоми та засоби, а також виступає для подальшої діяльності майбутнього фахівця активним засобом його самоорганізації та самореалізації. Вчена вважає, що типологічні особливості майбутнього вчителя музики мають тісний зв'язок з процесами свідомого та безсвідомого сприймання музичних творів.

Як зазначив І. Зязюн, музична система здійснює свій вплив на безсвідомому рівні, на рівні різних психічних установок на кожну людину з дитинства. Засвоєння їх на рівні музичних установок стимулюють нашу активність. Таким чином музичний твір виступає у вигляді «носія установки» і одночасно у вигляді «механізму» її передачі. Установка діє на всі музичні елементи – мелодійні, ритмічні, динамічні, агогічні, фактурні, темпові, колористичні, стильові. Свою увагу питанням свідомого, підсвідомого й безсвідомого в музично-естетичній сфері присвячені праці Л. Баренбойма, Ф. Бузони, І. Гофмана, Г. Єржемського, К. Станіславського, Б. Ярошевського та ін. Для майбутнього фахівця важливим постають як свідомі процеси, які дозволяють усвідомити свої мотиви та скорегувати поведінку відповідно до ситуації, так і безсвідомі, що сприяють глибокому зануренню в зміст виконуваного твору для подальшої роботи та передачі його слухачам.

Також важливу роль у музично-виконавській діяльності, у процесі взаємодії майбутнього вчителя музики з учнями відіграють відчуття, за допомогою яких можливе моделювання творчих ситуацій та яскраве зображення образів виконуваного твору. Відчуття в процесі музично-виконавської діяльності бувають як суб'єктивними, так і об'єктивними. Якщо мова йде про екстравертну установку (особистість у процесі діяльності орієнтується на об'єкт, приймає рішення та діє згідно з об'єктивними умовами), то відбувається відсторонення або гальмування суб'єктивного компоненту відчуття.

Художнє сприйняття та осягнення музичного образу під час музично-виконавської підготовки неможливе без включення інтуїтивно-емоційної сфери. Слово інтуїція походить від англ. «intuition» і від лат. «intueri», що означає

«пильно, уважно дивитися» і представляє собою «розумовий процес, що полягає в знаходженні розв'язання задачі на основі орієнтирів пошуку, не пов'язаних логічно чи недостатніх для отримання логічного висновку. Для них характерна швидкість формулювання гіпотез і прийняття рішення, а також недостатня усвідомленість його логічних підстав» [2, с. 209].

Велику роль інтуїція відіграє в творчій діяльності викладача й на думку Бергсона дозволяє безпосередньо «побачити» істину, знайти швидко і неусвідомлено правильне рішення. Дослідженнями у сфері педагогічної інтуїції займалися В. Загвязинський і С. Гільманов. Так, С. Гільманов розглядає інтуїцію як якість особистості, яка базується на особливій образно-емоційній моделі професійної дійсності й пов'язана з педагогічним досвідом та творчістю викладача. Інтуїція у вченого виступає феноменом, завдяки якому відбувається зв'язок свідомої та підсвідомої сфери психіки, що зберігає великий досвід. У ході переходу цього досвіду в свідомість виникає «осаяння» і таким чином відбувається бачення вирішення складного завдання. Емоції виконують роль регулятора механізму інтуїції.

Емпатійне проникнення в образно-емоційну сферу учнів, особистісне переживання педагогічного процесу сприяє виникненню таких асоціацій, які допомагають вирішувати дидактичні проблеми та комунікативні завдання. Вчений вважає, що у процесі пізнавальної діяльності проявляється інтелектуальна інтуїція, у процесі ціннісно-орієнтаційної діяльності – це естетична, етична інтуїція, а провідною у перетворювальній діяльності є чуттєва інтуїція. Під час вирішення поставлених завдань головну роль в інтуїції відіграють: професійний досвід, зорова образність, загальнокультурний рівень, імпровізація, емоційність та ін. [3, с. 12].

У музично-виконавській підготовці майбутніх учителів музики із застосуванням сугестивних технологій інтуїція стає помічником у здійсненні впливу на особистість учня, а також дозволяє глибоко проникнути в духовну сутність виконуваного твору й у поєднанні з інтелектуальними процесами створити його оригінальну інтерпретацію. Стосовно інтуїції екстраверта, то суб'єктивний характер у ній пригнічується на противагу інтровертному типу, де зовнішні об'єкти можуть впливати на інтуїцію, але головним постає те суб'єктивне, що з'явилося завдяки впливу цього об'єкта.

Важливу роль у підготовці майбутніх фахівців відіграє темперамент. Слово «темперамент»

походить від лат. «temperamentum» – належне співвідношення частин і означає індивідуальні особливості людини, які визначають динаміку її психічної діяльності. Завдяки йому можливо виявити цілий ряд таких динамічних характеристик особистості, як: інтенсивність і стійкість емоцій, емоційну вразливість, енергійність і темп дій, стійкість і переключення уваги, швидкість розумових операцій та ін. Дослідники виокремлюють гуморальні (Гіпократ), конституціональні (Е. Кречмер, У. Шелдон) та фізіологічні (І. Павлов, Б. Теплов, В. Небиліцин та ін.) теорії темпераменту.

На думку Л. Виготського, особливості всіх вроджених та переданих у спадок реакцій, генетичну конституцію людини необхідно відносити до поняття «темперамент», що являє собою ту сферу особистості, яка виявляється в інстинктивних, рефлексивних і емоційних реакціях людини.

Так, І. Павлов виокремлює чотири типи нервової системи, які відповідають чотирьом класичним типам темпераменту. Дослідник вважав, що типи нервової системи є вродженими, на зміни яких слабо впливають оточення та виховання. Вони поділяються на сильні та слабкі й визначають стійкість психічних процесів. Свої дослідження нервових процесів продовжили Б. Теплов, В. Небиліцин, у результаті яких були виділені й інші властивості – лабільність, динамічність, здатність до концентрації та ін. За Б. Тепловим під темпераментом слід розуміти індивідуальні особливості людини, що мають своє вираження: «1) в емоційній збудливості (швидкість виникнення почуттів і сила їх), 2) в більшій або меншій тенденції до сильного виявлення почуттів зовні (в рухах, мові, міміці тощо), 3) у швидкості рухів, загальній рухливості людини» [7, с. 214].

У В. Небиліцина в структурі темпераменту вагоме значення надається загальній психічній активності, яка виявляється в здатності особистості до ефективного освоєння та перетворення зовнішньої дійсності, в здатності особистості до самовираження. Однак якість, рівень та напрям цих проявів залежить від інтелектуальних і характерологічних особливостей особистості, її мотивів та відносин. Учений визначає шкалу, за якою розподіляються ступені активності.

Другий елемент у структурі темпераменту становить руховий або моторний компонент, який є засобом актуалізації внутрішньої динаміки психічних станів з усіма її градаціями. В. Небиліцин виокремлює такі динамічні якості рухового компоненту, як: сила, швидкість, ритм, різ-

кість, амплітуда та ін. Деякі з цих ознак характеризують також і мовну моторику. «Емоційність» у вченого виступає третім основним компонентом і являє собою широкий комплекс властивостей і якостей, які допомагають охарактеризувати процеси перебігу почуттів, настроїв, афектів. На думку вченого, цей компонент є більш складним за інші й має власну розгалужену структуру. Вразливість, імпульсивність та емоційна лабільність є основними характеристиками «емоційності». Згідно з позицією В. Небиліцина, основні компоненти темпераменту утворюють єдність спонукання, дій та переживання в актах людської поведінки, що дає можливість визначити тип темпераменту за його проявами й відокремити його від інших психічних утворень особистості [5, с. 189].

Отже, у підготовці майбутніх учителів музики з використанням сугестивних технологій необхідно враховувати особливості темпераменту особистості, що складають важливий аспект індивідуально-психологічних відмінностей і виявляються в загальній працездатності, у рухах, у розумовій сфері, у сфері спонукання, в зовнішній манері поведінки. Тому в процесі навчання та виховання майбутніх фахівців викладач повинен враховувати особливості їх нервової системи в доборі методів, прийомів, засобів та допомогти навчитись володіти своїм темпераментом. Так, особистості сангвінічного темпераменту є дуже рухливими, швидко засвоюють новий матеріал, але їм не вистачає зосередженості та посидючості й тому вони відволікаються від основної справи. Завданням педагога постає підтримка інтересу майбутнього вчителя музики до справи, якою він займається, і використання методів для покращення концентрації уваги. Холерики ж, навпаки, легко концентрують свою увагу на певному об'єкті, але процеси гальмування в них уповільнені й тому не можуть швидко переключатись. Для цього типу властива підвищена збудливість і здійснювати перехід від однієї діяльності до іншої необхідно поступово. Стосовно флегматиків та меланхоліків, то необхідно зауважити, що їм потрібно більше часу для засвоєння та переробки навчального матеріалу через недостатню рухливість кіркових процесів. Для того, щоб флегматики швидше переключались з однієї справи на іншу, потрібні такі завдання, які б сприяли збільшенню моторної рухливості та швидкості реагування [8, с. 322-325]. Для здійснення сугестивного впливу на меланхоліків слід враховувати їх вразливість, швидку втомлюваність, слабкість перебігу нервових процесів. Тому ставлен-

ня до таких особистостей вимагає обережного і чутливого ставлення, а оточуюча обстановка повинна бути спокійною і створювати сприятливі умови для здійснення сугестивного впливу.

У **висновках** доцільно зазначити, що врахування індивідуально-типологічних особливостей у підготовці майбутніх учителів музики з використанням сугестивних технологій має значення для індивідуальної роботи, в колективних видах діяльності, налагодженні комунікативних зв'язків, коригуванні своїх професійних дій та дозволяє добирати оптимально ефективні методи для здійснення сугестивного впливу. Врахування свідомих і безсвідомих компонентів у підготовці майбутніх фахівців музики допоможе проникнути в сутність музичного твору, а відчуття сприяють яскравому зображенню музичних образів. Включення інтуїтивно-емоційної сфери майбутніх учителів музики у процес сприймання та осягнення музичного образу впливає на виникнення асоціацій та віднаходження правильного рішення. Також, зважаючи на те, що кожна особистість має свій власний темперамент, який впливає на спосіб виконання діяльності, але ніяк на її успішність, викладач, використовуючи сугестивні технології у

процесі музично-виконавської підготовки, повинен зміцнювати позитивні якості майбутнього вчителя музики та гальмувати і долати негативні сторони за допомогою спеціальних прийомів для досягнення бажаних результатів.

Література

1. Айзенк Г. Ю. Структура личности / пер. с англ. О. Исаковой и др. / Г. Ю. Айзенк. — М.: КСП; СПб. : Ювента, 1999. — 463 с.
2. Большой психологический словарь / Сост. и общ. ред. Б. Мещеряков, В. Зинченко. — СПб. : прайм — ЕВРОЗНАК, 2004. — 672 с.
3. Гильманов С. А. Интуиция в профессиональной деятельности педагога. / С. А. Гильманов. — Тюмень, 1990. — С. 7—21.
4. Козир А. В. Вступ до акмеології мистецької освіти: навч.-методич. посіб. / А. В. Козир, В. І. Федоришин. — К. : Вид-во НПУ ун-т імені М. П. Драгоманова, 2012. — 263 с.
5. Небылицин В. Д. Психофизиологические исследования индивидуальных различий / В. Д. Небылицин. — М. : Наука, 1976. — 336 с.
6. Теорія та методика мистецької освіти. Наукова школа Г. М. Падалки. Колективна монографія / під наук. ред. А. В. Козир. — Вид. друге, допов. — К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. — 402 с.
7. Теплов Б. М. Психология : [Підручник для середньої школи] / Б. М. Теплов. — К.: Радянська школа, 1956. — С. 211—214.
8. Юнг К. Г. Сознание и бессознательное / Карл Густав Юнг. — СПб-М. : АСТ, 1997. — 554, [2] с.

МИЩАНЧУК В. Н.

УЧЕТ ИНДИВИДУАЛЬНО-ТИПОЛОГИЧЕСКИХ ОСОБЕННОСТЕЙ В ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКИ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ СУГГЕСТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

В статье рассматриваются типологические особенности личности, темперамент, сознательные и бессознательные процессы и их значение в подготовке будущих учителей музыки с использованием суггестивных технологий. Анализируется роль чувств, интуитивно-эмоциональной сферы в процессе восприятия, постижения и изображения образа музыкального произведения.

Ключевые слова: типологические особенности личности, сознательное, бессознательное, интуиция, темперамент, суггестивные технологии, будущий учитель музыки.

MISCHANCHUK V. N.

ACCOUNTING FOR INDIVIDUAL-TYOLOGICAL FEATURES IN THE TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF MUSIC WITH SUGGESTIVE TECHNOLOGIES

The article states that the innovative approach in the preparation of future music teachers is suggestive use of technology. We consider the typology of personality classification of Carl Yung (primary and secondary), the characteristic features of extroverted and introverted types provided by G. Ayzenk. Attention is focused on the fact that the use of suggestive technologies including personality type can influence the development of thinking , attention, imagination conduct professional activities relevant to individual work, collective activities, to establish communication ties.

Individual-typological features have a close connection with the processes of conscious and unconscious perception of music, which account will deeply penetrate into the essence vykonuyemoho work. We study the role of feelings in the music and performing activities including extroverted or introverted type of installation. Determine the importance of incorporating intuitive-emotional areas of future music teachers in the process of artistic perception and comprehension of musical image during musical and performance training.

In this article the term "temperament", its properties and structure in terms of outstanding researchers is noted that the use of teacher suggestive technology in music and performing training future teachers requires consideration of individual typological characteristics of individual, selection of special techniques and means to strengthen its merits or inhibition and overcome the negative aspects.

Key words: typological features of the individual, conscious, unconscious, intuition, temperament, suggestive of technology, future teacher of music.

Подано до редакції 29.10.13